

P.M. Cochius

P.M. Cochius vond zijn inspiratie onder meer in de theosofie en de vrijmetselarij. Hij werd gedreven door ethische en esthetische idealen.

Deze idealen waren in zijn functie als adjunct-directeur van de glasfabriek in Leerdam moeilijk te verwezenlijken en hadden voor hem een hoge prijs.

De broederschapsgedachte die Cochius zo voorstond werd in de fabriek in Leerdam werkelijkheid, maar men paste die niet op hem toe.'

P.M. Cochius (1874–1938) was een theosoof, vrijmetseelaar, priester van de Vrij-Katholieke Kerk en Rotarylid. Hij was van 1905 tot 1923 voorzitter van de Arnhemse Loge van de TVN.

Vanaf 1912 tot 1934 werkte hij als directeur van de glasfabriek Leerdam en maakte daar een van de meest spraakmakende bedrijven van Nederland van. Cochius werd gedreven door ethische en esthetische idealen. Hij zocht contact met kunstenaars en architecten om de artistieke kwaliteiten van het gebruiksglas te verbeteren. Als eerste benaderde hij K.P.C. de Bazel. Daarna leverden meerdere kunstenaars ontwerpen voor de zogenaamde kunstnijverheidscollectie van de glasfabriek. Cochius richtte in 1912 een 'fabrieksraad' op waarin alle afdelingen van de fabriek vertegenwoordigd waren en waar men eventuele bezwaren over het werk naar voren kon brengen. In 1911 werd de kinderarbeid aan banden gelegd en de nachtdienst afgeschaft. In 1917 kwam er een 'Vereniging tot behartiging der belangen van het personeel'. In die tijd allemaal ingrijpende sociale veranderingen die van zich lieten spreken.

Het zakelijke en het geestelijke leven waren bij Cochius onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zijn inspiratiebronnen waren de theosofie, de vrijmetselarij, de Orde

van de Ster in het Oosten, de Praktisch Idealisten Associatie (PIA), de Vrij Katholieke Kerk en de Rotaryclub. Van al deze organisaties was hij lid en hielp ze besturen. Zo was hij enige jaren penningmeester van De Internationale Orde van de Ster in het Oosten, de organisatie rond Krishnamurti. Cochius was ook betrokken bij de Sterkampen op het Landgoed Eerde in Ommen totdat Krishnamurti in 1929 de Orde van de Ster ontbond.

De Praktisch Idealisten Associatie werd door de theosoof J.J.(Koos) van der Leeuw vanuit Engeland naar Nederland gebracht. De PIA gaf een blad uit met de titel: *Regeneratie*. Cochius zat een tijdje in de redactie.

De beginselverklaring van de PIA luidde als volgt:

"In plaats van ons te laten meeslepen door de verkeerde sleur en te laten verlammen door gewoonte, willen wij onszelf blijven waar we ons ook bevinden en steeds blijven streven naar de volgende idealen te leven: Wij willen de mensheid dienen in plaats van eigen eer en voordeel na te jagen. Wij willen onze lagere natuur beheerschen in plaats van haar onbeteugeld te laten. Wij willen de innerlijke werkelijkheid der dingen onderscheiden van hun uiterlijke schijn. Met alle gelijkgezinden willen wij in eenheid samenwerken om, bezielde door deze idealen een betere samenleving te vormen en wij zullen ons hierbij

W i e w a s . . .

door geen uiterlijke verschillen laten verdeelen”.

Als lid van de Rotary hield Cochius zich aan hun gulden wet: *“Alle dingen dan, die gij wilt dat u de menschen zouden doen, doet gij hun ook al-zoo”*.

In al deze bewegingen vonden kunstenaars en ondernemers het gedachtegoed dat hen aantrok. Onder hen waren de theosofen: De Bazel, Lauweriks, de Zwollo's, Piet Mondriaan en de ondernemers Van Dissel, en de gebroeders Van der Leeuw van de Van Nellefabriek. Zij maakten deel uit van een richtinggevende elite.

In 1920 schreef Cochius in het blad *Regeneratie*: *“In een wereld waar in broederschap wordt geleefd, moeten de tegenstellingen die nu bestaan op den duur wegvallen. Daar is geen armoe mogelijk, daar is dictatuur van aristocratie of van proletariaat onmogelijk, daar verdwijnt de klassenstrijd, omdat zowel werkgever als werknemer iets zullen opofferen om tot elkaar te komen omdat zij op't broederschapsstandpunt staande samen willen werken om het sociale vraagstuk op te lossen”*.

De idealen van Cochius waren moeilijk te verwezenlijken zeker in de financiële crisis van de jaren dertig maar in 1937 stelde hij dat er een culturele kern was gegroeid van mensen die zich voor schoonheid interesseerden.

Dat de ethische idealen van Cochius een hoge prijs hadden blijkt uit zijn biografie.

Hij werd geboren in 1874 als Petrus Marinus (Marijn) Cochius, als zoon van de burgemeester van Rijswijk. Via familierelaties kwam hij in 1895 terecht bij de glasfabriek Leerdam als procuratiehouder. Vijf jaar later werd hij adjunct-directeur. In 1907 trouwde hij met de musicienne Harriet Selleger, de dochter van de theosoof E.L. Selleger. Prof. Ir. E.L. Selleger was voorzitter van de Nederlandse afdeling van de Theosofische Vereniging in 1945 en 1946. Vanaf 1912 voerde Cochius de directie van de glasfabriek samen met J.H.O. Bunge. Maar Bunge vertrok vijf jaar later. Hij gaf aan niet te kunnen samenwerken met Cochius met wie hij totaal van mening verschilde. Ook vond hij dat Cochius het financiële beleid te veel onder zich hield. Meer conflicten volgden, van financiële maar vooral ook van ideologische aard. In 1924 was de Raad van Commissarissen van de glasfabriek Leerdam het niet meer eens met het dure kunstbeleid van Cochius. Er zou goedkoper geproduceerd kunnen worden. Cochius zelf zou te veel geld uitgeven en er was sprake van: *“een veelvuldige en zeer gewraakte afwezigheid zoowel voor zakenreizen als voor particuliere uitstapjes”*.

In 1927 ontstonden er weer moeilijkheden over het functioneren van Cochius die zich te veel zou bezig houden met andere aangelegenheden dan die van de fabriek. De mening was dat iemand in zijn vrije tijd moet kunnen doen wat hij wil, maar de belangen die Cochius privé behartigde weken af van de norm en dat gaf kritiek. Men zei dat de fabriek het hoofdkwartier van de Theosofische Vereniging was en dat de zaken in de tweede plaats kwamen. Cochius zelf zag geen conflict tussen zijn directeursfunctie en zijn particuliere functies. Maar de spanning liep op. In het begin van 1930 drongen enkele aandeelhouders aan op klaarheid in allerlei problemen. Een van de opmerkingen was: *“geen enkele zaak kan geleid worden alleen uit ideële overwegingen. Philantropie is uit den boeze”*.

De bank van de fabriek ging zich er mee bemoeien en eiste het aftreden van Cochius, een onderzoek naar de fabriek, het afschrijven van de aandelen en het aftreden van enkele commissarissen. Met deze 'kapitalistische terreur' ging de fabriek niet akkoord. Maar de eis van het ontslag van Cochius bleef overeind, alhoewel men erkende dat hij de kunstnijverheid had gecreëerd en dat er op dat gebied niemand in staat was hem te vervangen. Daarnaast werd aangegeven dat veel arbeiders hem erg hoog achtten en hem niet zo

W i e w a s . . .

maar zouden laten gaan. Zij zagen hem niet alleen als directeur maar hadden grote waardering voor hem als mens. Cochius zelf schreef:

“Ik ben volkomen uit vrije beweging uitgetreden omdat ik na veel tweestrijd de overtuiging had gekregen de fabriek door uittreding het best te kunnen dienen. Ik heb dit gedaan met verwaarlozing van mijn persoonlijke belangen. De verhoudingen waren toen zo uitstekend dat ik meende en vertrouwde dat mijn belangen in handen van het toenmalige commissariaat volkomen veilig waren. Immers commissariaat en directie stonden toen op het

standpunt dat Leerdam alleen bestaanrecht had op grond van toepassing van sociale rechtvaardigheid. In alle gevallen is er ten opzichte van mij gehandeld met verwaarlozing van ieder begrip van rechtvaardigheid en goede wil”.

Twee jaar later in 1938 stierf Cochius, 64 jaar oud. De glasfabriek Leerdam was overgegaan in handen van de Verenigde Glasfabrieken Schiedam.

Een lid van de ondernemingsraad meende dat Cochius door het invoeren van medezeggenschap als zondebok werd beschouwd. Maar juist die medezeggenschap en

de solidariteit van de werknemers voorkwamen in Leerdam een catastrofe. De bonden zagen in Leerdam een experiment dat niet verloren mocht gaan. De broederschapsgedachte die Cochius zo voorstond werd in Leerdam werkelijkheid, maar men paste die niet op hem toe.

Samenvatting uit:
*Wereldverbeteraars,
100 jaar idealen in glas.*
Nationaal Glasmuseum
Leerdam 2006.
FvI

De houding van de theosoof zou altijd die van een leerling
in het leven moeten zijn:

'wat heeft deze mens of die omstandigheid mij te zeggen,
wat moet ik leren van dit probleem?'

Op deze manier zouden we naar het leven moeten kijken
en als we dat zouden doen, dan zouden we er zo in
geïnteresseerd raken, dat we geen tijd zouden hebben om
er over te oordelen, of om kwaad over iemand te spreken.

Ons leven zou een leven van wijsheid worden.

Annie Besant, *The Theosophic Life*